

ข้อเสนอเชิงนโยบายยุติธรรมชุมชนเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ของชุมชนอย่างยั่งยืน

The Proposed of Community Justice Policy for Sustainable Restorative Justice

ศรวิชา กฤตติการ*

Sorawicha Krittathikarn

ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม**

Chaiyos Paiwithayasiritham

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของยุติธรรมชุมชนในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของชุมชน 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำนโยบายยุติธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของชุมชน และ 3) เพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายยุติธรรมชุมชนเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ของชุมชนอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ประชาชนผู้ใช้บริการที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีความพึงพอใจบทบาทหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับปานกลาง และมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกับศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับปานกลาง แต่มีความพึงพอใจการให้บริการของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในระดับมาก ส่วนผู้ปฏิบัติหน้าที่ในศูนย์ยุติธรรมชุมชนมองว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานตามบทบาทในระดับมาก 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำนโยบายยุติธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติได้แก่ปัจจัยด้านภาวะผู้นำเป็นลำดับแรก ปัจจัยด้านการทำงานเป็นทีมเป็นลำดับต่อมา 3) ข้อเสนอเชิงนโยบายได้แก่การส่งเสริมให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีบทบาทหน้าที่ (1) การดูแลให้คำแนะนำและแก้ไขปัญหาเบื้องต้นกับผู้ถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพ (2) การลดข้อพิพาทและความขัดแย้งในชุมชน (3) การป้องกันอาชญากรรมในชุมชน (4) การแจ้งข่าว เบาะแสคดีความหรือการกระทำผิดกฎหมายให้ชุมชนทราบ (5) การให้ความช่วยเหลือดูแลผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรม และให้โอกาส แก้ไข ฟื้นฟู ช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้กระทำความผิดและ (6) การจัดตั้งและดำเนินการในศูนย์ยุติธรรมชุมชน

คำสำคัญ : ข้อเสนอเชิงนโยบาย/ ยุติธรรมชุมชน/ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

Abstract

This research aims 1) to study operation of community justice leading for restorative justice, 2) to study factors influencing community justice leading to the implement of community restorative justice, and 3) to proposed community justice policy leading to sustainably restorative justice.

* นักศึกษาปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

** อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.ภาคพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

The results show 1) The operation of community justice members who received services from the Community Justice Center had satisfaction in middle range in regarded to the roles and responsibility including the involvement in carrying out the operation of the center however they are highly satisfied with the services provided by the center. From point of views of the personnel who worked in the center they viewed that the center had achieved the operation objectives in highest range. 2) The factors that have highest range in terms of having affect to the implementation of community justice policy are first of all the leadership and team works. 3) The proposed of policy that reinforce sustainable community reconciliation include promoting the center's role on (1) consulting and solving preliminary problems to ones whose rights and freedoms have been violated, (2) decreasing community disputes, (3) preventing community criminal, (4) informing news and/or wrongdoing-based activities, (5) assisting victims and/or restoring wrongdoers to live in the community, and (6) establishment and operation of Community Justice Center.

Keywords : Proposed Policy/ CommunityJustice/ Restorative Justice

บทนำ

นานาประเทศล้วนมีกฎหมายเป็นเครื่องมือในการควบคุมให้สังคมเกิดความสงบสุขเพื่อให้คนในสังคมไม่ใช่กำลังตัดสินปัญหาตนเอง กฎหมายจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญของสังคมที่จะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลในสังคมแต่จากการศึกษาของ นพพร โพธิ์รังสิยากร (2550) พบว่าความเป็นธรรมที่ศาลตัดสินจากระบบกฎหมายที่บังคับใช้มีเพียงแค่ร้อยละหกเท่านั้น

ความสำคัญของปัญหากระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่ไม่สามารถตอบสนองความยุติธรรมของสังคมและปัญหาการนำนโยบายยุติธรรมชุมชนไปปฏิบัติดังที่ปรากฏจากงานวิจัยของบุญยกกาญจน์ อินทรบุตร (2550) ที่ได้สรุปผลการวิจัยถึงปัญหาที่พบจากการศึกษาวิจัยว่าการระงับข้อพิพาททางอาญาในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักไม่สามารถตอบสนองวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ แม้จะได้มีการ

แสวงหาทางเลือกอื่นเพื่อแก้ไขปัญหาที่ประสบอยู่ แต่ปริมาณคดีก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้น มิได้ลดลงแต่อย่างใด แม้หลายหน่วยงานจะได้นำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ก็ตาม แต่ส่วนใหญ่จะนำมาใช้แก้ไขปัญหาเฉพาะแต่ในขั้นตอนของหน่วยงานนั้นๆ มิใช่การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ จึงได้มีการนำแนวคิดยุติธรรมชุมชนมาช่วยเป็นกลยุทธ์ในการช่วยแก้ไขปัญหาเพื่อสร้างความสมานฉันท์อย่างยั่งยืนในแต่ละชุมชน

ผลการดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนที่ผ่านมายังมีปัญหาในทางปฏิบัติอยู่มาก ประชาชนในสังคมหรือชุมชนยังขาดการรับรู้และความเข้าใจในภารกิจและบทบาทหน้าที่ของยุติธรรมชุมชน นโยบายยุติธรรมชุมชนเองก็ยังขาดความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ของตนเอง และยังไม่สามารถสร้างยุติธรรมชุมชนให้มีความเป็นสถาบันในกระบวนการยุติธรรมดังเช่นยุติธรรมหลัก การดำเนินงานของยุติธรรมชุมชนก็ต้องมีการ

ปรับเปลี่ยนและบริหารความเปลี่ยนแปลงอันเป็นแนวคิดการจัดองค์กรสมัยใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ชลิต ตุ่มทองคำ (2554) ที่เห็นว่าควรปรับเปลี่ยนองค์กรในการดำเนินงานให้เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม และสอดคล้องกับ พิรพัฒน์ รุ่งเรือง (2554) ที่เห็นว่าต้องมีการสร้างความรับรู้ในข้อมูลและการจัดการเชิงกลยุทธ์ที่เหมาะสมในองค์กรของตนดั่งนั้นเพื่อให้ยุทธธรรมชุมชนเกิดความชัดเจน มีความเป็นสถาบันในกระบวนการยุทธธรรม ดังเช่นยุทธธรรมหลักผู้วิจัยจึงได้ศึกษาวิจัยข้อเสนอเชิงนโยบายยุทธธรรมชุมชนเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ของชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของยุทธธรรมชุมชนในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของชุมชน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลการนำนโยบายยุทธธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของชุมชน
3. เพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายยุทธธรรมชุมชนเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ของชุมชนอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงนโยบาย (Policy Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยโดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 และ 2 การศึกษาสภาพการดำเนินงานของยุทธธรรมชุมชนและปัจจัยที่ส่งผลการนำนโยบายไปปฏิบัติ

การศึกษาสภาพการดำเนินงานและปัจจัยที่ส่งผลการนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณขอบเขตของประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ ได้แก่ ศูนย์ยุทธธรรมชุมชนในภาคตะวันตก จำนวน 34 ศูนย์กระจายอยู่ใน 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครปฐม จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดราชบุรี จังหวัดสมุทรสาคร และจังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในศูนย์ยุทธธรรมชุมชนและผู้ใช้บริการที่ศูนย์ยุทธธรรมชุมชนในภาคตะวันตก

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคั้งนี้ ได้แก่ ศูนย์ยุทธธรรมชุมชนในภาคตะวันตกจำนวน 34 ศูนย์ โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ได้แก่ ผู้ใช้บริการที่ศูนย์ยุทธธรรมชุมชนและผู้ปฏิบัติหน้าที่ในศูนย์ยุทธธรรมชุมชนในภาคตะวันตก จากศูนย์ยุทธธรรมชุมชนจำนวน 34 ศูนย์ โดยใช้แบบสอบถามเพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานและปัจจัยที่ส่งผลการนำนโยบายไปปฏิบัติ ใช้สถิติวิเคราะห์ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Stepwise Multiple Regression Analysis) โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

1. แบบสอบถามชุดที่ 1 เพื่อสอบถามผู้ใช้บริการที่ศูนย์ยุทธธรรมชุมชนคำนวณค่า IOC เป็นรายข้อและคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้โดยได้ผลค่าดัชนีความสอดคล้องมีค่าระหว่าง 0.80-1.00 และแบบสอบถามได้ทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา

ของครอนบาค (Cronbach's Alpha Method) ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ 0.96 หลังจากนั้นจึงจำแนกตามตัวแปรเพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริงใช้สอบถามผู้ให้บริการที่ศูนย์ยุทธธรรมชุมชน ใช้วิธีการสุ่มไม่น้อยกว่าศูนย์ละ 3 คน จาก 34 ศูนย์ ได้จำนวนผู้ให้บริการที่ศูนย์ยุทธธรรมชุมชนที่ให้ข้อมูล 148 คน

2. แบบสอบถามชุดที่ 2 เพื่อสอบถามผู้ปฏิบัติหน้าที่ในศูนย์ยุทธธรรมชุมชนคำนวณค่า IOC เป็นรายชื่อและคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้โดยได้ผลค่าดัชนีความสอดคล้องมีค่าระหว่าง 0.80-1.00 และแบบสอบถามได้ทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ได้ค่าความเชื่อมั่น ด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Method) ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ 0.98 หลังจากนั้นจึงจำแนกตามตัวแปรเพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริงไม่น้อยกว่าศูนย์ละ 3 คน ใช้วิธีเลือกเจาะจงจากประธานศูนย์ละ 1 คน และวิธีการสุ่มจากกรรมการอีกไม่น้อยกว่าศูนย์ละ 2 คน จากจำนวน 34 ศูนย์ ได้จำนวนผู้ปฏิบัติหน้าที่ในศูนย์ยุทธธรรมชุมชน 166 คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งผู้ใช้ บริการและผู้ปฏิบัติหน้าที่ในศูนย์ยุทธธรรมชุมชนจำนวน 314 คน

3. การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน พบว่า ตัวแปรทั้งหมด คือ ปัจจัยด้านภาวะผู้นำปัจจัยด้านการจูงใจ ปัจจัยด้านการทำงานเป็นทีมปัจจัยด้านทรัพยากร ปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสารภายในองค์กรและภายนอกองค์กร ปัจจัยด้านการควบคุม ประเมินผลและการกระตุ้นส่งเสริมและปัจจัยด้านเจตคติของผู้ปฏิบัติงานตามนโยบายถูกจัดเข้าไปในสมการสองตัวแปรเท่านั้น

ตัวแปรแรกคือปัจจัยด้านการควบคุม ประเมินผลและการกระตุ้นส่งเสริมมีค่า

สัมประสิทธิ์ความถดถอยเท่ากับ .400 สามารถอธิบายความผันแปร หรือมีค่าประสิทธิภาพในการพยากรณ์ผลสำเร็จของการนำนโยบายยุทธธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติได้ร้อยละ 60.1 หรือมีค่า R^2 เท่ากับ .601 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

ตัวแปรที่สองคือ ปัจจัยด้านเจตคติของผู้ปฏิบัติงานตามนโยบายถูกจัดเข้าไปในสมการมีค่าสัมประสิทธิ์ความถดถอยเท่ากับ .247 สามารถอธิบายความผันแปรหรือมีค่าประสิทธิภาพในการพยากรณ์ผลสำเร็จของการนำนโยบายยุทธธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติได้ร้อยละ 61.9 หรือมีค่า R^2 เท่ากับ .619 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 สามารถแสดงสมการการพยากรณ์หรืออิทธิพลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายยุทธธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติได้ดังนี้

ผลสำเร็จของการนำนโยบายยุทธธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติ

= 1.393 + .400 (ปัจจัยด้านการควบคุม ประเมินผลและการกระตุ้นส่งเสริม) + .247 (ปัจจัยด้านเจตคติของผู้ปฏิบัติงานตามนโยบาย)

4. การศึกษาแนวคิด วิธีการ และแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การนำนโยบายไปปฏิบัติเพื่อนำมาพัฒนาเป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่

4.1 ศูนย์ยุทธธรรมชุมชนโพรงมะเดื่อ ตำบลโพรงมะเดื่อ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ซึ่งได้รับ การคัดเลือกจากกระทรวงยุทธธรรมให้เป็นศูนย์ยุทธธรรมชุมชนที่มีการดำเนินงานในระดับความเข้มแข็งที่ดีเยี่ยมเพียงศูนย์เดียวในภาคตะวันตกโดยเป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) เพื่อดำเนินการสนทนากลุ่ม

(Focus Group Discussion) ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) คือ ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในศูนย์ยุทธธรรมชุมชนยกเว้นประธานศูนย์ จำนวน 10 คนโดยใช้แบบสัมภาษณ์ระดับลึกแบบมีโครงสร้างประเด็น การสนทนากลุ่ม การสังเกตและใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

4.2 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับศูนย์ยุทธธรรมชุมชนเพื่อดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้แก่ ประธานศูนย์ยุทธธรรมชุมชนโพรงมะเดื่อ นักวิชาการและหัวหน้าส่วนราชการสังกัดกระทรวงยุติธรรมซึ่งมีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้อำนวยการในแต่ละจังหวัด ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานบังคับคดีจังหวัด และผู้บัญชาการเรือนจำจังหวัดและเจ้าหน้าที่รัฐอื่นๆอีก รวมจำนวน 16 คนโดยใช้แบบสัมภาษณ์ระดับลึกแบบมีโครงสร้างประเด็นการสนทนากลุ่ม การสังเกตและใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ตอนที่ 3 การพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบาย

การพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายยุทธธรรมชุมชนเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ของชุมชนอย่างยั่งยืน ได้ดำเนินการวิจัยโดยจัดทำแบบการประเมินผลข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียกับยุทธธรรมชุมชนได้ประเมินผลข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ผ่านการดำเนินการวิจัยจากขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 เพื่อนำผลจากการศึกษาทั้งสองขั้นตอนดังกล่าวจัดทำ

ข้อเสนอเชิงนโยบายโดยใช้แบบประเมินข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากผู้ทรงคุณวุฒิ และใช้สถิติวิเคราะห์ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับยุทธธรรมชุมชนสามกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน เป็นผู้ประเมินผลข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้ดูแลและกำกับนโยบายยุทธธรรมชุมชนจำนวน 5 ท่าน ได้แก่ หัวหน้าส่วนราชการสังกัดกระทรวงยุติธรรมที่มีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้อำนวยการสำนักงาน ประจำจังหวัดในภาคตะวันตกหรือตัวแทนซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับนโยบายยุทธธรรมชุมชนและให้ความร่วมมือในการประเมินผลแบบข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานบังคับคดีจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัด และผู้บัญชาการเรือนจำจังหวัด

กลุ่มที่ 2 ผู้ปฏิบัติหน้าที่ตามนโยบายยุทธธรรมชุมชน จำนวน 5 ท่าน ได้แก่ ประธานศูนย์ยุทธธรรมชุมชนในภาคตะวันตกหรือตัวแทนซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ตรงในการดำเนินงานเพื่อระงับข้อพิพาทประจำศูนย์ยุทธธรรมชุมชนในชุมชนและให้ความร่วมมือในการประเมินผลข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

กลุ่มที่ 3 นักวิชาการที่มีความรู้หรือมีประสบการณ์การสอนหรือวิจัยหรือเกี่ยวข้องกับนโยบายยุทธธรรมชุมชนและมีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาเอก และให้ความร่วมมือในการประเมินผลแบบข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จำนวน 5 ท่าน

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพการดำเนินงานพบว่า ประชาชนผู้ใช้บริการที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีส่วนร่วมกับศูนย์ยุติธรรมชุมชนในระดับปานกลาง มีความพึงพอใจบทบาทหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตามบทบาทด้านต่าง ๆ ระดับปานกลาง ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในศูนย์ยุติธรรมชุมชนมองปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำนโยบายยุติธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติในระดับมาก และมองผลสำเร็จของบทบาทหน้าที่ในการนำนโยบายยุติธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติระดับมาก

2. การศึกษาปัจจัยที่มีต่อผลสำเร็จของการนำนโยบายยุติธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติผลการวิเคราะห์พบว่าปัจจัยด้านการควบคุมประเมินผล และการกระตุ้นส่งเสริม และปัจจัยด้านเจตคติของผู้ปฏิบัติงานตามนโยบายเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลสำเร็จของการนำนโยบายยุติธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติ

3. ผลการศึกษาการพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายยุติธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของชุมชนประกอบด้วย 6 นโยบาย ดังนี้ 1) นโยบายส่งเสริมศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้มีบทบาทหน้าที่ในการช่วยเหลือให้คำแนะนำและแก้ไขปัญหาเบื้องต้นกับผู้ถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพ 2) นโยบายส่งเสริมศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้มีบทบาทหน้าที่ในการลดข้อพิพาทและความขัดแย้งในชุมชน 3) นโยบายส่งเสริมศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้มีบทบาทหน้าที่ในการป้องกันอาชญากรรมในชุมชน 4) นโยบายส่งเสริมศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้มีบทบาทหน้าที่ด้านการแจ้งข่าว แจ้งเบาะแสทางคดีความหรือการกระทำผิดกฎหมาย 5) นโยบายส่งเสริมศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้มีบทบาทหน้าที่ใน

การให้ความช่วยเหลือดูแลผู้ได้รับความเสียหายและผลกระทบจากอาชญากรรม และการให้โอกาสแก้ไข ฟื้นฟู ช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้กระทำความผิด

6) นโยบายส่งเสริมบทบาทด้านการจัดตั้งและดำเนินการในศูนย์ยุติธรรมชุมชน

การอภิปรายผลวิจัย

ข้อค้นพบจากการวิจัยมีประเด็นสำคัญสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. สภาพการดำเนินงานของยุติธรรมชุมชนพบว่ามุ่งเน้นแนวความคิดการให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมและเปิดโอกาสให้ประชาชนแก้ไขปัญหาในชุมชนของตนเอง โดยมีหน่วยงานภาครัฐทั้งหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและหน่วยราชการอื่นๆ ได้กำหนดคนนโยบายเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นระบบกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ด้วยการสร้างกฎกติกาภายในชุมชนและจากการศึกษาในปัจจุบันพบว่า การมีส่วนร่วมกับศูนย์ยุติธรรมชุมชนภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.07$, $S.D = 1.07$) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการขาดปัจจัยกระตุ้นและปัจจัยสนับสนุนในการมีส่วนร่วม ดังนั้นจึงควรมีการประชาสัมพันธ์และการเผยแพร่ความรู้ให้สังคมรู้จักและรับรู้เกี่ยวกับยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การประชาสัมพันธ์อาจเป็นการบอกเล่าตัวอย่างความสำเร็จ (Success Stories) การให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และวิธีการโดยนำเสนอผ่านสิ่งพิมพ์หรือวิทยุโทรทัศน์ในรูปแบบที่น่าสนใจ โดยไม่ใช่ในลักษณะของวิชาการจนเกินไป เพื่อดึงดูดความสนใจของสังคมให้รับรู้ถึงกระบวนการยุติธรรมทางเลือกนอกเหนือจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

2. ประชาชนผู้ให้บริการที่ศูนย์ยุทธธรรมชุมชนมีความพึงพอใจการดำเนินงานหรือการให้บริการในด้านต่าง ๆ ของศูนย์ยุทธธรรมชุมชนภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.59$, S.D = 0.94) อาจเป็นเพราะศูนย์ยุทธธรรมชุมชนเน้นปฏิบัติการในพื้นที่และเปิดช่องทางให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตของชุมชนเป็นลำดับแรก ตรงกับแนวคิดของกรองทอง วัฒนากิรมย์ (2549) ที่กล่าวว่ายุทธธรรมชุมชนมีลักษณะเป็นพลังเงียบที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิด วิธีการดำเนินงานยุทธธรรมชุมชนนั้นต้องส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานร่วมกันของชุมชนโดยการเสริมพลังอำนาจให้กับชุมชนโดยใช้วัฒนธรรม วิถีชีวิต และ กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เพื่อก่อให้เกิดการผูกพันและสร้างเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนขึ้นในชุมชน

3. ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในศูนย์ยุทธธรรมชุมชนมองปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.56$, S.D = 1.12) ซึ่งพบว่าคณะกรรมการประจำศูนย์เครือข่ายยุทธธรรมชุมชนมีความสมัครใจและมีความพร้อมในการดำเนินงาน ร่วมกันรับผิดชอบและให้การช่วยเหลือดูแลให้คำแนะนำและแก้ปัญหาในเบื้องต้นกับผู้ถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพ สอดคล้องกับ สมชาติ เอี่ยมอนุพงษ์ (2551) ได้กล่าวถึงการทำงานยุทธธรรมชุมชนให้มีประสิทธิภาพจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อหน่วยงานในกระทรวงยุติธรรมและสมาชิกเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนจะต้องทำงานร่วมกัน ต้องมีความพร้อมซึ่งมีทั้งความพร้อมทั่วไปกับความผูกพันมุ่งมั่นองค์ประกอบข้อหนึ่งของความพร้อม คือความศรัทธาและความไว้วางใจที่ชุมชนมีต่อภาครัฐการสร้างศรัทธาและความไว้วางใจต้องการการถักทอ

ความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนผ่านการทำงานร่วมกัน

4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลสำเร็จของการนำนโยบายยุทธธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติ พบว่าปัจจัยด้านการควบคุมประเมินผลและการกระตุ้นส่งเสริม และปัจจัยด้านเจตคติของผู้ปฏิบัติงานตามนโยบาย เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลสำเร็จของการนำนโยบายยุทธธรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติ

5. ข้อเสนอเชิงนโยบายยุทธธรรมชุมชนเพื่อการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของชุมชนอย่างยั่งยืน ที่ผ่านการวิจัยจากประชาชนผู้ให้บริการที่ศูนย์ยุทธธรรมชุมชน ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในศูนย์ยุทธธรรมชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับศูนย์ยุทธธรรมชุมชน ประกอบไปด้วย 6 ข้อเสนอเชิงนโยบาย ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอเชิงนโยบายที่ 1 ส่งเสริมศูนย์ยุทธธรรมชุมชนให้มีบทบาทหน้าที่ในการช่วยเหลือให้คำแนะนำและแก้ไขปัญหาเบื้องต้นกับผู้ถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพ สอดคล้องกับพิริยภรณ์ รุกขชาติกุล (2552) ที่เห็นว่าหากภายในชุมชนจะเกิดความสงบสุขคนในชุมชนต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหาและการเป็นสมาชิกเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนต้องเป็นผู้ที่ปรารถนาจะช่วยเหลืองานส่วนรวมอย่างแท้จริงควรมีการส่งเสริมการปฏิบัติงาน โดยต้องมีการดำเนินการเผยแพร่งานเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนและแนะนำสมาชิกเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนอำเภอเมืองเชียงใหม่ ให้ประชาชนได้รับทราบถึงบทบาทหน้าที่ให้มากกว่าเดิม

ข้อเสนอเชิงนโยบายที่ 2 ส่งเสริมศูนย์ยุทธธรรมชุมชนให้มีบทบาทหน้าที่ในการลดข้อพิพาทและความขัดแย้งในชุมชน สอดคล้องกับสุพินดา ธีระวราพิชญ์ (2553) ที่กล่าวว่าหากต้องการ

พัฒนาการใกล้เคียงในอนาคตเห็นควรจัดกิจกรรมที่เป็นการเรียนรู้การทำงานเป็นทีมขึ้น เนื่องจากรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันของการทำงานเป็นทีมจะได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่เป็นจริงจากการปฏิบัติใกล้เคียงเพื่อระงับข้อพิพาทในชุมชน ทำให้ได้เรียนรู้จัดการจัดการความรู้ การแสวงหาความรู้ การวิเคราะห์และแบ่งปันความรู้ ผ่านลักษณะเฉพาะของบุคคลได้แก่ ภาวะผู้นำ การสื่อสารที่ดี ความรอบรู้ของคน การเปิดใจกว้าง ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นทำให้คิดเป็นระบบ และก่อให้เกิดคุณประโยชน์ในการใกล้เคียงเพื่อระงับข้อพิพาทในชุมชนได้อย่างน้อย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการเตรียมความพร้อม ขั้นตอนการรวมตัว และขั้นตอนการส่งเสริมซึ่งกันและกัน

ข้อเสนอเชิงนโยบายที่ 3 ส่งเสริมศูนย์ยุทธธรรมชุมชนให้มีบทบาทหน้าที่ในการป้องกันอาชญากรรมในชุมชน สอดคล้องกับรังสิต โลไทยสงค์ (2552) ที่กล่าวว่า 1) ฐานคิดของกระบวนการยุทธธรรมไทย อยู่ในกรอบของกระบวนการทัศน์ทางกฎหมาย โดยแรกเริ่มเน้นไปที่การควบคุมอาชญากรรมเคลื่อนย้ายมาสู่การคุ้มครองเสรีภาพของประชาชน 2) กระบวนการยุทธธรรมชุมชนเป็นกระแสนี้แสวงหาความร่วมมือจากประชาชนในการใกล้เคียงคดีข้อพิพาทเพื่อลดคดีสู่ศาล 3) รูปแบบกระบวนการยุทธธรรมชุมชนที่เหมาะสมควรเกิดขึ้นด้วยการจัดการตนเอง การเสริมพลังจากอำนาจรัฐนั้นจำเป็นแต่ยังไม่เพียงพอ ต้องมีกระบวนการที่เหมาะสมคือ กระบวนการประชาพิชัย เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนเป็นปึกแผ่นจึงจะเป็นเงื่อนไขเพียงพอให้เกิดกระบวนการยุทธธรรมชุมชนและ 4) กลไกการพัฒนากระบวนการยุทธธรรมชุมชนบ้านกาศ มีกลไกการจัดการตนเองด้วยทุนทางสังคมที่มีอยู่ คือ จาริด ประเพณี กฎหมู่บ้าน ความสัมพันธ์อันดีของคนใน

ชุมชน รูปธรรมที่เกิดขึ้นคือโครงการลดเหล้างานศพ การจัดการความขัดแย้ง การร่วมจับกุมผู้ลักลอบตัดไม้

ข้อเสนอเชิงนโยบายที่ 4 ส่งเสริมศูนย์ยุทธธรรมชุมชนให้มีบทบาทหน้าที่ด้านการแจ้งข่าวแจ้งเบาะแสทางคดีความหรือการกระทำผิดกฎหมาย สอดคล้องกับอรพินธ์ สุวัฒน์ประ (2551) ซึ่งเห็นว่าควรมีการปรับประยุกต์โดยนำความเชื่อมาจัดทำเป็นกฎและแนวทางของชุมชนเพื่อใช้ควบคุมและจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติและความสะดวกเรียบร้อยของชุมชน รวมทั้งคัดเลือกคณะกรรมการขึ้นมารับผิดชอบอย่างเป็นทางการ เพื่อให้คนภายนอกและหน่วยงานรัฐบาลยอมรับและได้ใช้จัดการความขัดแย้งในชุมชน

ข้อเสนอเชิงนโยบายที่ 5 ส่งเสริมศูนย์ยุทธธรรมชุมชนให้มีบทบาทหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือดูแลผู้ได้รับความเสียหายและผลกระทบจากอาชญากรรม และการให้โอกาส แก้อาชีพ ฟื้นฟูช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้กระทำความผิด สอดคล้องกับบุญยกาญจน์ อินทรบุตร (2550) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการระงับข้อพิพาททางอาญาโดยชุมชนโดยนำรูปแบบของคณะกรรมการยุทธธรรมชุมชน (Community Reparative Boards) เข้ามาจัดการบริหารดูแลชุมชนของตนอย่างเป็นทางการ โดยภาครัฐทุกหน่วยงานจำเป็นต้องปรับกระบวนการทัศน์ไปในทางเดียวกันเพื่อแสวงหาการนำมาใช้ในแบบที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ (2549) ที่กล่าวว่า “ยุทธธรรมชุมชน” มีลักษณะสำคัญ คือ เป็นกลไกเชิงระบบและโครงสร้าง มีหน้าที่ในการรักษาคุณภาพด้านยุทธธรรมของชุมชนที่ประชาชนมีส่วนร่วมกันสร้างและพัฒนาขึ้นภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานในกระบวนการยุทธธรรมซึ่งปรากฏในรูปของกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกยุทธธรรม

รวมทั้งจัดการกับอาชญากรรมและการกระทำผิดที่มีลักษณะของการป้องกัน ควบคุม จัดระเบียบชุมชน ให้ความรู้ คู่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมือง ประสานงานหรือยุติความขัดแย้งด้วยวิธีการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทโดยรูปแบบต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ตลอดจนเยียวยาสมานฉันท์ความรุนแรงอันเกิดจากอาชญากรรมและรับผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ชุมชน

ข้อเสนอเชิงนโยบายที่ 6 ส่งเสริมบทบาทด้านการจัดตั้งและดำเนินการในศูนย์ยุติธรรมชุมชน สอดคล้องกับจุฬารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ (2549) ที่กล่าวว่ายุติธรรมชุมชนเป็นระบบยุติธรรมแห่งอนาคตที่สังคมไทยจำเป็นต้องออกแบบระบบกลไก วิธีการเพื่อชี้แนะ โน้มนำทิศทาง รวมทั้งดำเนินโครงการทดลองนำร่องเพื่อให้ได้โครงการต้นแบบที่สมบูรณ์ที่สุดก่อนนำไปขยายผลนั้น จะสามารถออกแบบระบบได้อย่างเหมาะสมกับสังคมไทยมากที่สุดเมื่อมีการบูรณาการบรรดานักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ มาทำงานร่วมกันทั้งด้านอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม ด้านชุมชน ด้านพัฒนาระบบ ด้านเทคนิคการไกล่เกลี่ยและด้านการประเมินผลยุติธรรมชุมชนช่วยทำให้ความคิดความเชื่อที่ว่าปัจจุบันคนไทยเติบโตขึ้นและมีพลังศักยภาพที่จะดูแลชุมชนของตนเองได้ในด้านงานยุติธรรมนั้นได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นไปได้จริง เพราะการดำเนินกิจกรรมในยุติธรรมชุมชนมีลักษณะที่ชุมชนต้องช่วยกันคิดเอง วางแผนร่วมกัน ดำเนินกิจกรรม แสวงหาทรัพยากรชุมชนในการช่วยเหลือ และรับผลสำเร็จแห่งการปลดปล่อยจากอาชญากรรมร่วมกันในสังคมที่สงบสุขสมานฉันท์ โดยมีตัวอย่างรูปธรรมของกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จ ในหลายชุมชน เป็นระบบ

ยุติธรรมแห่งอนาคต ดังนั้น การดำเนินโครงการใดๆ เกี่ยวกับยุติธรรมชุมชน จึงเป็นการกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายยุติธรรมเชิงรุกที่สำคัญยิ่ง เนื่องจากเป็นการสร้างรากฐานระบบยุติธรรมแห่งอนาคตเพื่อรองรับกระแสโลกาภิวัตน์ ที่นับวันแต่จะทำให้รัฐเล็กลงด้วยการเชื่อมโยงผู้คนเข้าด้วยกันด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ดังนั้นทิศทางที่เหมาะสมและทันสมัยอย่างยิ่ง คือการเตรียมความพร้อมของประชาชนในชุมชนทุกด้านให้ดูแลกันเองลดการพึ่งพิงรัฐรวมทั้งเรื่องของการอำนวยความสะดวกยุติธรรมด้วยและสอดคล้องกับยศศักดิ์ โกศัยกานนท์ (2557) ที่กล่าวว่าสร้างกระบวนการยุติธรรมชุมชนนั้น สามารถนำไปปรับใช้ทางปฏิบัติได้ทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมไทย ไม่ว่าจะเป็นช่วงก่อน เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม หรือภายหลัง เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแล้วก็ตาม ดังนั้นการพัฒนากระบวนการยุติธรรมชุมชนในกระบวนการยุติธรรมไทยนั้น ควรมีทิศทางการพัฒนาระบบงานยุติธรรมแห่งอนาคตทั้งในเชิงยุทธศาสตร์และกำหนดเป็นแผนนโยบายแม่บทแห่งชาติ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากผลการวิจัย ข้อเสนอเชิงนโยบายยุติธรรมชุมชนเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ของชุมชนอย่างอื่น พบว่า ปัจจุบันยุติธรรมชุมชนขาดความเป็นสถาบันที่ชัดเจน การดำเนินงานที่ผ่านมาจึงเป็นช่วงของการทดลองใช้นโยบาย หน่วยงานยุติธรรมที่เกี่ยวข้องในระดับต่างๆ ก็ขาดความเป็นผู้นำอย่างจริงจัง ดังนั้นการที่จะพัฒนางานเครือข่ายยุติธรรมชุมชนอย่างยั่งยืนจึงควรมีการสร้าง ความเข้าใจกับแนวคิดและประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลให้กับประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง

ได้รับรู้อย่างเหมาะสม เพื่อช่วยเหลือและให้บริการแก่ประชาชนก่อให้เกิดความเป็นธรรม แก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น

2. จากผลการวิจัย พบว่า ศูนย์ยุทธธรรมชุมชนมีการดำเนินงานแต่ยังไม่มิติศทางที่ชัดเจน จึงควรมีข้อปรับปรุงเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานและบรรลุเป้าหมายได้อย่างแท้จริง เป็นที่พึงให้กับคนในชุมชนและท้องถิ่น ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาเพื่อสร้างรูปแบบ (Model) หรือแนวทางที่จะนำมาใช้ให้ชัดเจนและเป็นรูปธรรม ควรมีพี่เลี้ยงและที่ปรึกษาในการดำเนินงานและขับเคลื่อนศูนย์ยุทธธรรมชุมชนในแต่ละภารกิจ กระตุ้นการทำงานโดยการสร้างแรงจูงใจในการดำเนินงานเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนที่ชัดเจน

3. จากผลการวิจัย พบว่า คณะกรรมการของศูนย์ยุทธธรรมชุมชนควรมีลักษณะของโครงสร้างหลวมๆที่ไม่เป็นทางการ เพื่อเอื้อให้เป็นผู้ติดตามธรรมชาติ อาสาสมัคร ผู้นำทางศาสนา และบุคคลอื่นๆ หรือนิติบุคคล สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดในฐานะที่ปรึกษา หรือเป็นคณะกรรมการของศูนย์ยุทธธรรมชุมชนในการดำเนินงานตามภารกิจได้อย่างครอบคลุมและเป็นไปตามความต้องการของคนในชุมชน

4. จากผลการวิจัย พบว่า ยุทธธรรมชุมชนควรเป็นที่พึ่งของคนในชุมชนได้อย่างแท้จริง โดยในส่วนของนโยบายนั้นควรมีการกำหนดองค์กรหลักที่จะเป็นเจ้าภาพของงานยุทธธรรมชุมชน กำหนดองค์กรสนับสนุน ขอบเขตภารกิจ อำนาจหน้าที่ชัดเจนมิติศทางการพัฒนาระบบงานยุทธธรรมชุมชนแห่งอนาคตด้วยการยกย่องพระราชบัญญัติยุทธธรรมชุมชน ควรมีสาระสำคัญแห่งบทบัญญัติทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดตั้งสภาหรือสมัชชายุทธธรรมชุมชน

5. จากผลการวิจัย พบว่าศูนย์ยุทธธรรมชุมชนควรเป็นองค์กรภาคชุมชนทำให้ประชาชนในชุมชนเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่าย ดังนั้นควรมีการเผยแพร่หรือให้ความรู้ทางด้านกฎหมายแก่ประชาชนผ่านช่องทางการสื่อสารในชุมชน มีการใกล้ชิดที่แท้จริงตามหลักการต่างๆที่เป็นแบบมืออาชีพ ควรมีการจัดกิจกรรมด้วยการให้ความรู้หรือการอบรม ถ่ายทอดความรู้เทคนิคใกล้ชิด ประenomข้อพิพาท และความรู้เกี่ยวกับสิทธิทางกฎหมาย

6. จากผลการวิจัย พบว่าการมีส่วนร่วมของชาวบ้านและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายส่งผลต่อการพัฒนายุทธธรรมชุมชนอย่างยั่งยืน ดังนั้นควรมีการให้ความสำคัญกับคน โดยการสร้างแนวความคิดการรักและหวงแหนชุมชนของตนเอง ก่อให้เกิดชุดความคิดเดียวกันในเรื่องสันติวิธีและความสมานฉันท์

7. จากผลการวิจัย พบว่า ข้อเสนอเชิงนโยบายยุทธธรรมชุมชนเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ของชุมชนอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 6 ข้อเสนอเชิงนโยบาย 10 กลยุทธ์ และ 15 มาตรการปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ในชุมชนได้อย่างยั่งยืน ซึ่งทางกระทรวงยุติธรรมร่วมกับหน่วยงานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และเครือข่ายยุทธธรรมชุมชน ควรร่วมมือปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ และปฏิบัติอย่างจริงจังเพื่อพัฒนางานยุทธธรรมชุมชน ให้มีความชัดเจนต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยและพัฒนา (Research & Development) รูปแบบเครือข่ายยุทธธรรมชุมชน เพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ในชุมชนอย่างยั่งยืนสำหรับผู้นำผู้บริหารองค์กรยุทธธรรมในระดับต่างๆ

2. ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ในชุมชน เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ในการแก้ไขปัญหาให้กับชุมชน โดยให้ศูนย์ยุทธธรรมชุมชน วัด โรงเรียน และชาวบ้าน มีส่วนร่วมในการวิจัย โดยยึดชุมชนเป็นศูนย์กลางเพื่อแก้ไขปัญหาให้กับชุมชนอย่างแท้จริง

3. ควรมีการศึกษาการถอดบทเรียนและแนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาเครือข่ายยุทธธรรมชุมชน เพราะงานวิจัยยุทธธรรมชุมชนที่เป็นบริบทของไทยที่สนับสนุนมีน้อย ดังนั้นควรศึกษาบทเรียนอื่นๆ เพื่อ

พัฒนารูปแบบเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนให้มีความสมบูรณ์และมีความหลากหลายมากขึ้น

4. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่สามารถทำนายภาพความสำเร็จของการปฏิบัติงานเครือข่ายยุทธธรรมชุมชน เพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ในชุมชนอย่างยั่งยืน

5. ควรมีการศึกษาการประเมินข้อเสนอเชิงนโยบายยุทธธรรมชุมชน เพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์อย่างต่อเนื่องเพื่อเตรียมความพร้อมและรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2545). “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: หลักการและแนวคิด.” ในกระบวนการ

ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย: 102-132.

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2547). “ระบบยุติธรรมแห่งอนาคต.” บทความ

นำเสนอในการสัมมนาทางวิชาการประจำปี 2547 เรื่อง “เหลียวหลังแลหน้า: ยี่สิบปีเศรษฐกิจสังคมไทย (Looking Back and Gazing Forward: 20 Years of Economic and Social

Development). จัดโดยมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ณ โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ซีตี้จอยเมเทียนจังหวัดชลบุรี. 27-28 พฤศจิกายน.

กรองทอง วัฒนภิรมย์. (2549). **แนวทางการดำเนินงานตามโครงการเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนภายใต้ยุทธธรรมถ้วนหน้าประชามีส่วนร่วม.** กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานพัฒนาเครือข่ายชุมชน กองกิจการชุมชนและบริการสังคม.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ. (2549). **รายงานวิจัยเรื่องโครงการวิจัยยุทธธรรมชุมชน: การเปิดพื้นที่ของชุมชนการอำนวยความสะดวกยุทธธรรม.** สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

ชลิต ตุ่มทองคำ. (2554). “การพัฒนาโปรแกรมความร่วมมือระหว่างครอบครัวและโรงเรียนเพื่อป้องกันพฤติกรรมความเสี่ยงของนักเรียนวัยรุ่น : กรณีศึกษาโรงเรียนเทศบาล 2 วัดเสนหา (สมักรผลพดุง)”.

วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย 2 (2): 31-42.

นพพร โพธิ์รังสิยากร. (2550). **เครือข่ายยุทธธรรมสมานฉันท์.** ถอดความการบรรยายในเวทีประชาเสวนาเครือข่ายยุทธธรรมสมานฉันท์ ณ โรงแรมแกรนด์รอยัลพลาซ่าจังหวัดฉะเชิงเทรา วันที่ 19 มกราคม 2550.

- นัทธี จิตสว่าง. (2543). “Restorative Justice : กระบวนการยุติธรรมแนวใหม่เหยื่อและชุมชนมีส่วนร่วม.” *จุดสารทัศน์วิทยา* 2 (10): 15-20.
- บุญกัญญา อินทรบุตร. (2550). *การระงับข้อพิพาททางอาญาโดยชุมชน*. วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ปกรณ์ ปรีชากร. (2547). *การวางแผนกลยุทธ์: แนวคิดและแนวทางเชิงประยุกต์*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สมาธรรม.
- ปริยาภรณ์ รุกขชาติกุล. (2552). *ปัจจัยที่มีผลต่อการทำหน้าที่ของสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พีรพัฒน์ รุ่งเรือง. (2554). “ทักษะการนิเทศการศึกษาของผู้บริหารกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาสังกัดเทศบาล กลุ่มการศึกษาท้องถิ่นที่ 1”. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย* 2 (2): 172-184.
- ยศวันต์ บริบูรณ์ธนา และพรประภา แก้วกล้า. (2553). *ประสิทธิผลของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีต่อผู้เสียหายและผู้กระทำผิด*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ยศศักดิ์ โกลัยกานนท์. (2557). *ยุติธรรมชุมชนในกระบวนการยุติธรรมไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายมหาชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- รังสิต โกลไทยสงค์. (2552). *กระบวนการยุติธรรมชุมชน: กระบวนทัศน์และกระบวนการเสริมสร้างสังคมแห่งความเป็นธรรม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- สมชาติ เอี่ยมอนุพงษ์. (2551). *ยุติธรรมชุมชน: บทบาทการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุพินดา ชีระวราพิชญ์. (2553). *การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมของผู้ใกล้เคียง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายมหาชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อรพินธ์ สุวัฒน์ปุระ. (2551). *การจัดการความขัดแย้งและอาชญากรรมโดยยุติธรรมชุมชน: กรณีศึกษาบ้านแม่ยางล้านอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.